

штурм Кременецької в'язниці боївками УПА у лютому 1943 року

Написав Administrator

Середа, 21 грудня 2011, 18:53 - Останнє оновлення Четвер, 19 квітня 2012, 19:35

штурм Кременецької в'язниці боївками УПА у лютому 1943 року

Написав Administrator

Середа, 21 грудня 2011, 18:53 - Останнє оновлення Четвер, 19 квітня 2012, 19:35

штурм Кременецької в'язниці боївками УПА у лютому 1943 року

Написав Administrator

Середа, 21 грудня 2011, 18:53 - Останнє оновлення Четвер, 19 квітня 2012, 19:35

штурм Кременецької в'язниці боївками УПА у лютому 1943 року

Написав Administrator

Середа, 21 грудня 2011, 18:53 - Останнє оновлення Четвер, 19 квітня 2012, 19:35

Термін «в'язниця» пробуджує темні думки: злочин, безвихідь, приреченість. Не є винятком і Кременецька в'язниця, яка розташовувалася на території теперішнього Кременецького ПТУ. За свою більш як піввікову історію її стіни набачилися багато чого: беззаконня усіх окупаційних режимів на нашій землі, нелюдські катування ув'язнених, масові розстріли. Але є в її жахливій історії сторінка, яка твердить – ми не здалися, не корилися, ми боролися. Це лютневе 1943 року звільнення українськими повстанцями в'язнів Кременецької тюрми.

Для будь-якого окупанта Кременецька в'язниця була місцем «збору» українських патріотів, які не корилися загарбникові. Не стала винятком і німецька окупація. Піднесення національно-визвольного руху, пасивний опір населення, поява боївок, формування перших підрозділів Української Повстанської Армії призвів до репресій. Розпочалися масові арешти, які мали на меті винищити потенційних ворогів «нової влади». В'язниця була переповнена. Маючи на меті не допустити фізичного знищення ув'язнених, керівництво ОУН прийняло рішення про штурм тюрми. Перш ніж дати характеристику цієї події, варто навести спогади в'язнів, учасників та свідків.

Василь Підмурний(в'язень Кременецької тюрми взимку1943року, підрайоновий пропагандистського відділу, житель села Града)

«Кілька разів вартовий шуцман підкликав Сергія(ув'язнений - прим. авт.) до себе, і, пошептавшись, вони розходилися. Ми навіть зразу запідозрили його в чомусь неладному,

але, вилучивши момент, він нам пояснив, що наглядач передає йому останні новини з волі. «Що там тільки твориться! Щось неймовірне! В Дубному недавно якісь бойовики розбили тюрму і випустили на волю всіх в'язнів. Майже кожного дня на дорогах виникають сутички між німцями і нашими бойовиками.» Арешти продовжуються, й німці ніби то не впевнені й будуть нас перевозити в якусь іншу в'язницю. Що десь там на нараді гебітскомісар Міллер проговорився, що гестапо вже має повну в'язницю заручників і скоро розпочне свої розрахунки з партизанами.

Звичайно, всі ті чутки мов облили нас холодним душем. Ми відчували всю небезпеку свого становища, зрозуміли свою приреченість, тим більше, коли німці посилили охорону в'язниці. Але на другий чи на третій день він нас підбадьорив, нагадав, щоб ми були готові, бо ходять чутки, що нас збираються визволяти.

Зразу в нас піднявся настрій, ми вже почали навіть кепкувати один над другим, жартувати. Але одного дня Сергій пошептався зі своїм сусідом і приніс жахливу звістку. Ходять чутки, що надворі за в'язницею копають якусь траншею... Тут вже було не до жартів... І хтось там бачив, що привезли хлорне вапно, яке розвантажили в одному з складів. Що до «хлорки» то ми з нею зустрічалися щодня – у туалетах. Потреба її для в'язниці була очевидна і не викликала сумнівів. Але коли добре подумати... Ми ще всі пам'ятали, як в 1941 році були викриті численні захоронення масових розстрілів у тюрмах і майже всі вони були оброблені саме хлорним вапном... Напруга зростала з дня на день. Вже нам не сиділося і не спалося.

І ось одної ночі, десь так між дванадцятою і другою годиною, нас розбудили вибухи гранат і шалена стрілянина. Це тривало десь хвилин десять. Потім стрілянина трохи ущухла, почулися крики, зчинився галас і біганина в коридорі, брязкіт ключів...

Раптом наші двері відчинилися і ми побачили озброєних молодих хлопців, які бігали з наглядачами, відчиняли всі камери і виганяли всіх на двір. «На волю! Вперед! Через мур по драбинах.» - пояснювали вони. Ми, схопивши в оберемок свої речі, кинулися на двір, де справді на стіну тюрмної огорожі було сперто кілька драбин, по яких вже видиралися перелякані напіводягнені в'язні наверх і там зіскакували в сніг. Група озброєних людей стояла навпроти брами і час від часу туди пострілювала.

Ми з Борисом також підбігли до однієї з приставлених драбин і один за другим вибралися на муровану стіну, яка була майже чотириметрової висоти і попадали вниз.

Зразу за муром стояло кілька озброєних хлопців, які показували нам дорогу до лісу, в гори, куди ми, захекавшись, і побігли, хто куди врозтіч.

Через п'ятнадцять-двадцять хвилин...десь біля тюрми знову зчинилася сильна стрілянина. Це вже потім, як розповідали наші хлопці, які приймали тоді участь, приїхала тоді з центру міста від гестапо і жандармерії підмога, а їх зустріла засідка хлопців боївки «Крука» з кулеметами, щоб хоч на певний час затримати. Німці бою не прийняли, а, прорвавшись мимо засідки, помчали виручати з облоги тюрму. Гадаючи, що вона вже захоплена партизанами, вони її з сходу накрили шквальним кулеметним вогнем.

А насправді було не так. ... Порівняно невеликий загін «Крука» ... вдарив кулеметами та гранатами по воротах кременецької тюрми, але ні захопити, ні підірвати ворота не вдалося, Далі штурмувати і ламати їх не було часу, бо галасу вже нарobili і з міста кожної хвилини могла наспіти німцям допомога. Однак «Крук» не розгубився і прийняв єдино вірне і блискуче рішення – вдертися в тюрму через мури, взяти охорону, яка вже на той час переполохана заховалася і заставити наглядачів відчинити камери. Так було і зроблено: дуже швидко, за якої пів години, хлопці нас всіх випустили та слідом за нами тими ж драбинами поспішно покинули в'язницю з переляканою охороною і відступили, не вступивши в перестрілку з німецькою підмогою»

Лариса Томчук – Медведчук(медсестра УПА, жителька села Підлісці)

«Щоб не постріляли людей у Кременецькій в'язниці, необхідно було їх терміново звільнити. У той час в'язницю охороняла наша українська поліція. З нею було домовлено, що вони вночі віддадуть ключі нашим хлопцям та випустять в'язнів. На той час, коли наші хлопці(а їх було 6 чоловік на чолі з «Круком», серед них Ляшук Борис та Володимир з села Великі Млинівці)) підійшли до в'язниці, начальник в'язниці проводив свою коханку. Зав'язалася перестрілка. Звичайно, що визволити в цю ніч в'язнів не вдалося. Після цього німці стали укріпляти в'язницю: викопали окопи, всередині подвіря ями та завезли хлорку. Готувалися до розстрілів в'язнів. Треба було спішити визволити в'язнів. До нас у стодолу завезли зброю, яку вночі повстанці забрали та через поле вийшли на шлях, який вів до дороги на місто. У той день випав невеликий сніг, що видав сліди повстанців, але за ніч новий сніг їх покрив. У хаті «Крук» дав розпорядження командирам загонів. Були перерізані телефонні сполучення, біля «електрівні» забарикадували дорогу та були

поставлені застави. Побачивши мій неспокій, «Крук» запевнив, що батько скоро повернеться. Так і сталося. Бог поміг, що обійшлося без жертв. Це було в лютому 1943 року.»

Кравченко-Бережний(автор щоденника періоду німецької окупації в Кременці у 1941-1944 роках, житель Кременця)

«Сьогодні в три години ночі загін добре озброєних людей, приїхавши верхом та на велосипедах, здійснили напад на в'язницю. Попередньо вони перерізали зв'язок, розставили патрулі з кулеметами. По вулиці в цей час їхали підводи з великими колодами, везли поставки на станцію. Підводи зупинили, колоди кинули поперек дороги. Охорону біля в'язниці раптово і без шуму роззброїли, частина людей зайшла у в'язницю, ворота закрили, і все набуло зовні буденного вигляду. Відпочиваючу зміну шуцманів захопили зненацька, всіх їх закрили в одній камері. Засуджених відводили до задньої стіни в'язниці, де приставили драбину. Звідти зіскакували на напнутий зовні брезент. Ось і все.

Тепер про цих партизан. За розповідями, люди були одягнуті в однакові шинелі(вночі будь-який одяг може здатися однаковим) і говорили по-російськи. Більшість рахує, що це були радянські партизани. Але в тюрмі утримували місцевих націоналістів. Який резон радянським партизанам проводити операцію по звільненню націоналістів? Ніякого. Так що розповіді про радянських партизан – лише свідчення радянських симпатій розповідача. На мою думку, це була банда націоналістів, і не зовсім приємно підсумувати, що вони тут добре організовані. Те, що вони говорили по-російськи, могло бути лише хитрістю.

Будуть наслідки, я в цьому упевнений.»

Олександр Мазур-«Вовк»(підрайоновий СБ, учасник акції, житель села Залісці)

«До акції підготовлювалися досить ретельно. Сама підготовка відбувалася на Вишнівеччині. Напередодні нас привезли в Красноволицький ліс на гаївку де до нас приєдналися три підводи з Заложець.

Значна заслуга у вдало проведеній операції по звільненню ув'язнених Кременецької тюрми належала Яськевичу – «Каменю», який керував шуцманами у в'язниці. З ним попередньо було домовлено, що українські вартіві будуть сприяти визволенню в'язнів.

Погода була дуже сніжна, між кучами снігу по дорозі можна було проїхати лише одними саньми. Заздалегідь було виставлено три пости, по три чоловіка у кожному та кулемету «дехтяров» біля теперішньої автостанції(колишня синагога), на Почаїв та Смигу, перерізано телефоний зв'язок.

На подвір'я в'язниці пробралися через задню стіну огорожі висотою три метри за допомогою заздалегідь приготовлених драбин. Саме захоплення відбулося тихо: повідкривали камери і порозганяли в'язнів – більшість з них не розуміло що робиться. Убили лише німця – начальника в'язниці, який проживав у будинку біля неї.

Після звільнення наша група рушила саньми на Рудку. В будинку біля тютюнової фабрики проживали німецькі солдати, які обстрілюючи нас, убили кілька коней.

На другий день німці запровадили надзвичайний стан.»

Отже картина вимальовується така: стурбована неспокоєм на Кременеччині, німецька адміністрація провела арешти серед населення для створення системи заручників, яких збиралися розстріляти у випадку якоїсь акції боївок. Про це стало відомо проводу ОУН і вони вирішили запобігти цьому. Крім цього, очевидно, серед ув'язнених було немало самих членів ОУН та їх симпатиків, втрачати яких організація не мала права. Та і вдалиий

штурм Дубенської в'язниці боївкою ОУН(м) надихала. Перша спроба звільнення виявилася невдалою: загін у кількості шести чоловік під проводом «Крука» був змушений вступити у перестрілку з комендантом в'язниці та відступив. Зрозуміло, що малочисельний загін повстанців мусив мати попередню домовленість із охороною в'язниці, але загроза під'їзду жандармів зробила неможливим кінцевий успіх.

Друга спроба, яка відбулася 23 лютого, виявилася більш організованою та підготовленою. Участь у штурмі брало кілька боївок з різних населених пунктів: Олександр Мазур, автор спогадів, був із с. Залісці, згадується про підготовку чотового відділу «Яворенка» ФУР Василя Данилюка у с. Білозірка Лановецького р-ну та із Заложець, склад зброї у Підлісцях. Суперечливими є згадки про участь у даній акції боївок ОУН(м). Єдиною згадкою про участь мельниківців у акції є замітка у «Повстанському записнику» Михайла Данилюка про допомогу, яку надав «Круку» «Залізник» - комендант бережецького району ОУН(м). Але сам же тут він зауважує, що через смерть активного діяча мельниківців Михайла Семенюка з Великих Бережець, у вбивстві якого підозрювали «бандерівців», відносини між двома гілками ОУН в цей час були напруженими, а отже дієвої допомоги навряд чи могло бути.

Попередньо відбулася домовленість із керівником української поліції Яськевичем – «Каменем» про сприяння охорони під час акції звільненні в'язнів. Очевидно про те, що готується, з охорони знали одиниці, так як більшість поліцаїв в момент штурму були розгублені. Це було цілком виправдано з огляду на можливу зраду та загрози успіху операції. В курсі справ були лише шуцмани на сторожових вежах.

Очевидно попередньо були підвезені колоди для завалу на дорогах на підступах до в'язниці, так як в умовах сніжної зими їх підвести в момент штурму було б проблематично, а сподіватися на випадок, як записав у своєму щоденнику Кравченко-Бережної, було безглуздо. Запаслися і драбинами, які використали для перелазення через мур, тому що свідчення про пошук їх в останній момент не витримує критики. Три бойові групи, під проводом «Яворенка», завданням яких було зав'язати бій з німецькою підмогою здійснювали охорону підступів до в'язниці. Основна група подолала задню стіну в'язниці за допомогою драбин, отримала ключі від варті та почала відкривати камери(сестра «Крука» згадує, що після цієї акції він приніс в'язку тюремних ключів на згадку як сувенір). Більшість в'язнів не розуміла, що діється, і тому без пояснення направлялася до задньої стіни на драбини. Звільнення в'язнів відбувалося без огляду на причину ув'язнення – було ніколи. Звільнених направляли в гори. Саме звільнення обійшлося безшумно, було убито лише коменданта – німця, який проживав поблизу тюрми. Німецька підмога прорвалася крізь заслін на Дубенській та помчала на виручку. В свою чергу повстанці теж не встряли у конфлікт та відступили у різних напрямках. Акція вдалася з успіхом. Багато звільнених, розуміючи, що повернення додому призведе до нового

штурм Кременецької в'язниці боївками УПА у лютому 1943 року

Написав Administrator

Середа, 21 грудня 2011, 18:53 - Останнє оновлення Четвер, 19 квітня 2012, 19:35

арешту та розстрілу, приєдналося до відділу «Крука».

На жаль акція по звільненню мала і протилежний характер. У місті було запроваджено надзвичайний стан, спішно укріплювалися підступи до міста – німці готувалися до можливого нападу повстанців на Кременець. Одночасно було проведено нову хвилю арештів серед кременчан, в число яких потрапили знані на всю округу подружжя лікарів Ганна та Петро Рощинські, їх небіж Юрій Черкаський, викладач рільничої школи в Білокриниці, діяч ОУН(м) Павло Гарячий. Все українське підпілля було негайно підняте на ноги. Сітки обох ОУН, що діяли в Кременецькому повіті, змовившись, вирішили тієї ж ночі напасти на в'язницю і звільнити арештованих. Біля 300 озброєних оунівців було скликано для цієї акції під Кременець. Але врятувати арештованих не вдалося – того ж вечора фашисти їх розстріляли. У місті серед інтелігенції розпочалася паніка – усі боялися за своє життя. Але вся округа стала на шлях відкритої боротьби проти окупанта. За цією акцією відбулося творення повстанських баз відділів «Крука» та «Хрона» у Антонівецьких лісах, перехід у партизанку українських шуцманів, нове звільнення в'язнів у квітні та перші бої на своїй землі проти загарбника. Незважаючи на локальний характер операції та її стратегічну обмеженість, штурм Кременецької в'язниці став тим «Рубіконом», межею, коли від періоду організації національно-визвольного руху на Кременеччині наш краянин перейшов до збройної боротьби за свої права, державу та життя.

Джерела

«В гостях у курінного «Крука»/ Неоніла Крем'янчанка «Було в матері три сини» - м. Тернопіль СМП «Астон» 1999

штурм Кременецької в'язниці боївками УПА у лютому 1943 року

Написав Administrator

Середа, 21 грудня 2011, 18:53 - Останнє оновлення Четвер, 19 квітня 2012, 19:35

Данилюк Михайло «Повстанський записник» - Видавництво ім.. О. Теліги Фундації ім.. О. Ольжича Київ – 1993 р.

«Її не зломали торттури»/ Неоніла Крем'янчанка «Було в матері три сини» - м. Тернопіль СМП «Астон» 1999

«Командир ФУРу «Яворенко» / Неоніла Крем'янчанка «Було в матері три сини» - м. Тернопіль СМП «Астон» 1999

Кравченко – Бережной Роман Александрович Мой XX век. – Интернет – версія.

«Районова пропаганди «Маруся» / Неоніла Крем'янчанка «Було в матері три сини» - м. Тернопіль СМП «Астон» 1999

Спогади-рукопис Василя Підмурного, уродженця села Града Кременецького р-ну.

Спогади Лариси Томчук – Медведчук, 1927 р. народження, уродженки села Підлісці Кременецького р-ну, записані Савчуком В. М. у 2005 році.

Спогади Олександр Мазура, 1920 р. народження, жителя села Залісці, Кременецького р-ну, записані Медведевим С. О. у 2002 році.

Тернопільський Енциклопедичний Словник. – Тернопіль: ВАТ ТВПК «Збруч», 2005. – Т.2.К – О. – 706 с.

Тернопільський Енциклопедичний Словник. – Тернопіль: ВАТ ТВПК «Збруч», 2004. – Т.1.К – Й. – 696 с.

штурм Кременецької в'язниці боївками УПА у лютому 1943 року

Написав Administrator

Середа, 21 грудня 2011, 18:53 - Останнє оновлення Четвер, 19 квітня 2012, 19:35

штурм Кременецької в'язниці боївками УПА у лютому 1943 року

Написав Administrator

Середа, 21 грудня 2011, 18:53 - Останнє оновлення Четвер, 19 квітня 2012, 19:35

штурм Кременецької в'язниці боївками УПА у лютому 1943 року

Написав Administrator

Середа, 21 грудня 2011, 18:53 - Останнє оновлення Четвер, 19 квітня 2012, 19:35

Термін «в'язниця» пробуджує темні думки: злочин, безвихідь, приреченість. Не є винятком і Кременецька в'язниця, яка розташовувалася на території теперішнього Кременецького ПТУ. За свою більш як піввікову історію її стіни набачилися багато чого: беззаконня усіх окупаційних режимів на нашій землі, нелюдські катування ув'язнених, масові розстріли. Але є в її жахливій історії сторінка, яка твердить – ми не здалися, не корилися, ми боролися. Це лютневе 1943 року звільнення українськими повстанцями в'язнів Кременецької тюрми.

Для будь-якого окупанта Кременецька в'язниця була місцем «збору» українських патріотів, які не корилися загарбникові. Не стала винятком і німецька окупація. Піднесення національно-визвольного руху, пасивний опір населення, поява боївки, формування перших підрозділів Української Повстанської Армії призвів до репресій. Розпочалися масові арешти, які мали на меті винищити потенційних ворогів «нової влади». В'язниця була переповнена. Маючи на меті не допустити фізичного знищення ув'язнених, керівництво ОУН прийняло рішення про штурм тюрми. Перш ніж дати характеристику цієї події, варто навести спогади в'язнів, учасників та свідків.

Василь Підмурний(в'язень Кременецької тюрми взимку 1943 року, підрайоновий пропагандистського відділу, житель села Града)

«Кілька разів вартовий шуцман підкликав Сергія(ув'язнений - прим. авт.) до себе, і, пошептавшись, вони розходилися. Ми навіть зразу запідозрили його в чомусь неладному, але, вилучивши момент, він нам пояснив, що наглядач передає йому останні новини з волі. «Що там тільки твориться! Щось неймовірне! В Дубному недавно якісь бойовики розбили тюрму і випустили на волю всіх в'язнів. Майже кожного дня на дорогах виникають сутички між німцями і нашими бойовиками.» Арешти продовжуються, й німці ніби то не впевнені й будуть нас перевозити в якусь іншу в'язницю. Що десь там на нараді гебітскомісар Міллер проговорився, що гестапо вже має повну в'язницю заручників і скоро розпочне свої розрахунки з партизанами.

Звичайно, всі ті чутки мов облили нас холодним душем. Ми відчули всю небезпеку свого становища, зрозуміли свою приреченість, тим більше, коли німці посилили охорону

в'язниці. Але на другий чи на третій день він нас підбадьорив, нагадав, щоб ми були готові, бо ходять чутки, що нас збираються визволяти.

Зразу в нас піднявся настрій, ми вже почали навіть кепкувати один над другим, жартувати. Але одного дня Сергій пошептався зі своїм сусідом і приніс жахливу звістку. Ходять чутки, що надворі за в'язницею копають якусь траншею... Тут вже було не до жартів... І хтось там бачив, що привезли хлорне вапно, яке розвантажили в одному з складів. Що до «хлорки» то ми з нею зустрічалися щодня – у туалетах. Потреба її для в'язниці була очевидна і не викликала сумнівів. Але коли добре подумати... Ми ще всі пам'ятали, як в 1941 році були викриті численні захоронення масових розстрілів у тюрмах і майже всі вони були оброблені саме хлорним вапном... Напруга зростала з дня на день. Вже нам не сиділося і не спалося.

І ось одної ночі, десь так між дванадцятою і другою годиною, нас розбудили вибухи гранат і шалена стрілянина. Це тривало десь хвилин десять. Потім стрілянина трохи ущухла, почулися крики, зчинився галас і біганина в коридорі, брязкіт ключів...

Раптом наші двері відчинилися і ми побачили озброєних молодих хлопців, які бігали з наглядачами, відчиняли всі камери і виганяли всіх на двір. «На волю! Вперед! Через мур по драбинах.» - пояснювали вони. Ми, схопивши в оберемок свої речі, кинулися на двір, де справді на стіну тюрмної огорожі було сперто кілька драбин, по яких вже видиралися перелякані напіводягнені в'язні наверх і там зіскакували в сніг. Група озброєних людей стояла навпроти брами і час від часу туди пострілювала.

Ми з Борисом також підбігли до однієї з приставлених драбин і один за другим вибралися на муровану стіну, яка була майже чотириметрової висоти і попадали вниз. Зразу за муром стояло кілька озброєних хлопців, які показували нам дорогу до лісу, в гори, куди ми, захекавшись, і побігли, хто куди врозтіч.

Через п'ятнадцять-двадцять хвилин... десь біля тюрми знову зчинилася сильна стрілянина. Це вже потім, як розповідали наші хлопці, які приймали тоді участь, приїхала тоді з центру міста від гестапо і жандармерії підмога, а їх зустріла засідка хлопців боївки «Крука» з кулеметами, щоб хоч на певний час затримати. Німці бою не прийняли, а, прорвавшись мимо засідки, помчали виручати з облоги тюрму. Гадаючи, що вона вже захоплена партизанами, вони її з сходу накрили шквальним кулеметним вогнем.

А насправді було не так. ... Порівняно невеликий загін «Крука» ... вдарив кулеметами та гранатами по воротах кременецької тюрми, але ні захопити, ні підірвати ворота не вдалося, Далі штурмувати і ламати їх не було часу, бо галасу вже нарobili і з міста кожної хвилини могла наспіти німцям допомога. Однак «Крук» не розгубився і прийняв єдино вірне і блискуче рішення – вдертися в тюрму через мури, взяти охорону, яка вже на той час переполохана заховалася і заставити наглядачів відчинити камери. Так було і зроблено: дуже швидко, за якої пів години, хлопці нас всіх випустили та слідом за нами тими ж драбинами поспішно покинули в'язницю з переляканою охороною і відступили, не встряваючи в перестрілку з німецькою підмогою»

Лариса Томчук – Медведчук(медсестра УПА, жителька села Підлісці)

«Щоб не постріляли людей у Кременецькій в'язниці, необхідно було їх терміново звільнити. У той час в'язницю охороняла наша українська поліція. З нею було домовлено, що вони вночі віддадуть ключі нашим хлопцям та випустять в'язнів. На той час, коли наші хлопці(а їх було 6 чоловік на чолі з «Круком», серед них Ляшук Борис та Володимир з села Великі Млинівці)) підійшли до в'язниці, начальник в'язниці проводив свою коханку. Зав'язалася перестрілка. Звичайно, що визволити в цю ніч в'язнів не вдалося. Після цього німці стали укріпляти в'язницю: викопали окопи, всередині подвіря ями та завезли хлорку. Готувалися до розстрілів в'язнів. Треба було спішити визволити в'язнів. До нас у стодолу завезли зброю, яку вночі повстанці забрали та через поле вийшли на шлях, який вів до дороги на місто. У той день випав невеликий сніг, що видав сліди повстанців, але за ніч новий сніг їх покрив. У хаті «Крук» дав розпорядження командирам загонів. Були перерізані телефонні сполучення, біля «електрівні» забарикадували дорогу та були поставлені застави. Побачивши мій неспокій, «Крук» запевнив, що батько скоро повернеться. Так і сталося. Бог поміг, що обійшлося без жертв. Це було в лютому 1943 року.»

Кравченко-Бережний(автор щоденника періоду німецької окупації в Кременці у 1941-1944 роках, житель Кременця)

«Сьогодні в три години ночі загін добре озброєних людей, приїхавши верхом та на велосипедах, здійснили напад на в'язницю. Попередньо вони перерізали зв'язок, розставили патрулі з кулеметами. По вулиці в цей час їхали підводи з великими колодами, везли поставки на станцію. Підводи зупинили, колоди кинули поперек дороги. Охорону біля в'язниці раптово і без шуму роззброїли, частина людей зайшла у в'язницю, ворота закрили, і все набуло зовні буденного вигляду. Відпочиваючу зміну шуцманів захопили зненацька, всіх їх закрили в одній камері. Засуджених відводили до задньої стіни в'язниці, де приставили драбину. Звідти зіскакували на напнутий зовні брезент. Ось і все.

Тепер про цих партизан. За розповідями, люди були одягнуті в однакові шинелі(вночі будь-який одяг може здатися однаковим) і говорили по-російськи. Більшість рахує, що це були радянські партизани. Але в тюрмі утримували місцевих націоналістів. Який резон радянським партизанам проводити операцію по звільненню націоналістів? Ніякого. Так що розповіді про радянських партизан – лише свідчення радянських симпатій розповідача. На мою думку, це була банда націоналістів, і не зовсім приємно підсумувати, що вони тут добре організовані. Те, що вони говорили по-російськи, могло бути лише хитрістю.

Будуть наслідки, я в цьому упевнений.»

Олександр Мазур-«Вовк»(підрайоновий СБ, учасник акції, житель села Залісці)

«До акції підготовлювалися досить ретельно. Сама підготовка відбувалася на Вишнівеччині. Напередодні нас привезли в Красноновицький ліс на гаївку де до нас приєдналися три підводи з Заложець.

Значна заслуга у вдало проведеній операції по звільненню ув'язнених Кременецької тюрми належала Яськевичу – «Каменю», який керував шуцманами у в'язниці. З ним попередньо було домовлено, що українські вартіві будуть сприяти визволенню в'язнів.

Погода була дуже сніжна, між кучами снігу по дорозі можна було проїхати лише одними саньми. Заздалегідь було виставлено три пости, по три чоловіка у кожному та кулемету «дехтяров» біля теперішньої автостанції(колишня синагога), на Почаїв та Смигу, перерізано телефоний зв'язок.

На подвір'я в'язниці пробралися через задню стіну огорожі висотою три метри за допомогою заздалегідь приготовлених драбин. Саме захоплення відбулося тихо: повідкривали камери і порозганяли в'язнів – більшість з них не розуміло що робиться. Убили лише німця – начальника в'язниці, який проживав у будинку біля неї.

Після звільнення наша група рушила саньми на Рудку. В будинку біля тютюнової фабрики проживали німецькі солдати, які обстрілюючи нас, убили кілька коней.

На другий день німці запровадили надзвичайний стан.»

Отже картина вимальовується така: стурбована неспокоєм на Кременеччині, німецька адміністрація провела арешти серед населення для створення системи заручників, яких збиралися розстріляти у випадку якоїсь акції боївок. Про це стало відомо проводу ОУН і вони вирішили запобігти цьому. Крім цього, очевидно, серед ув'язнених було немало самих членів ОУН та їх симпатиків, втрачати яких організація не мала права. Та і вдалий штурм Дубенської в'язниці боївкою ОУН(м) надихала. Перша спроба звільнення виявилася невдалою: загін у кількості шести чоловік під проводом «Крука» був змушений вступити у перестрілку з комендантом в'язниці та відступив. Зрозуміло, що малочисельний загін повстанців мусив мати попередню домовленість із охороною в'язниці, але загроза під'їзду жандармів зробила неможливим кінцевий успіх.

Друга спроба, яка відбулася 23 лютого, виявилася більш організованою та підготовленою. Участь у штурмі брало кілька боївок з різних населених пунктів: Олександр Мазур, автор спогадів, був із с. Залісці, згадується про підготовку чотового відділу «Яворенка» ФУР Василя Данилюка у с. Білозірка Лановецького р-ну та із

Заложець, склад зброї у Підлісцях. Суперечливими є згадки про участь у даній акції боївок ОУН(м). Єдиною згадкою про участь мельників у акції є замітка у «Повстанському записнику» Михайла Данилюка про допомогу, яку надав «Круку» «Залізник» - комендант бережецького району ОУН(м). Але сам же тут він зауважує, що через смерть активного діяча мельниківців Михайла Семенюка з Великих Бережець, у вбивстві якого підозрювали «бандерівців», відносини між двома гілками ОУН в цей час були напруженими, а отже дієвої допомоги навряд чи могло бути.

Попередньо відбулася домовленість із керівником української поліції Яськевичем – «Каменем» про сприяння охорони під час акції звільненні в'язнів. Очевидно про те, що готується, з охорони знали одиниці, так як більшість поліцаїв в момент штурму були розгублені. Це було цілком виправдано з огляду на можливу зраду та загрози успіху операції. В курсі справ були лише шуцмани на сторожових вежах.

Очевидно попередньо були підвезені колоди для завалу на дорогах на підступах до в'язниці, так як в умовах сніжної зими їх підвести в момент штурму було б проблематично, а сподіватися на випадок, як записав у своєму щоденнику Кравченко-Бережной, було безглуздо. Запаслися і драбинами, які використали для перелазення через мур, тому що свідчення про пошук їх в останній момент не витримує критики. Три бойові групи, під проводом «Яворенка», завданням яких було зав'язати бій з німецькою підмогою здійснювали охорону підступів до в'язниці. Основна група пододала задню стіну в'язниці за допомогою драбин, отримала ключі від варті та почала відкривати камери(сестра «Крука» згадує, що після цієї акції він приніс в'язку тюремних ключів на згадку як сувенір). Більшість в'язнів не розуміла, що діється, і тому без пояснення направлялася до задньої стіни на драбини. Звільнення в'язнів відбувалося без огляду на причину ув'язнення – було ніколи. Звільнених направляли в гори. Саме звільнення обійшлося безшумно, було убито лише коменданта – німця, який проживав поблизу тюрми. Німецька підмога прорвалася крізь заслін на Дубенській та помчала на виручку. В свою чергу повстанці теж не встряли у конфлікт та відступили у різних напрямках. Акція вдалася з успіхом. Багато звільнених, розуміючи, що повернення додому призведе до нового арешту та розстрілу, приєдналося до відділу «Крука».

На жаль акція по звільненню мала і протилежний характер. У місті було запроваджено надзвичайний стан, спішно укріплювалися підступи до міста – німці готувалися до можливого нападу повстанців на Кременець. Одночасно було проведено нову хвилю арештів серед кременчан, в число яких потрапили знані на всю округу подружжя лікарів Ганна та Петро Рошинські, їх небіж Юрій Черкаський, викладач рільничої школи в Білокриниці, діяч ОУН(м) Павло Гарячий. Все українське підпілля було негайно підняте на ноги. Сітки обох ОУН, що діяли в Кременецькому повіті, змовившись, вирішили тієї ж ночі напасти на в'язницю і звільнити арештованих. Біля 300 озброєних оунівців було

штурм Кременецької в'язниці боївками УПА у лютому 1943 року

Написав Administrator

Середа, 21 грудня 2011, 18:53 - Останнє оновлення Четвер, 19 квітня 2012, 19:35

скликано для цієї акції під Кременець. Але врятувати арештованих не вдалося – того ж вечора фашисти їх розстріляли. У місті серед інтелігенції розпочалася паніка – усі боялися за своє життя. Але вся округа стала на шлях відкритої боротьби проти окупанта. За цією акцією відбулося творення повстанських баз відділів «Крука» та «Хрона» у Антонівецьких лісах, перехід у партизанку українських шуцманів, нове звільнення в'язнів у квітні та перші бої на своїй землі проти загарбника. Незважаючи на локальний характер операції та її стратегічну обмеженість, штурм Кременецької в'язниці став тим «Рубіконом», межею, коли від періоду організації національно-визвольного руху на Кременеччині наш краянин перейшов до збройної боротьби за свої права, державу та життя.

Джерела

«В гостях у курінного «Крука»/ Неоніла Крем'янчанка «Було в матері три сини» - м. Тернопіль СМП «Астон» 1999

Данилюк Михайло «Повстанський записник» - Видавництво ім.. О. Теліги Фундації ім.. О. Ольжича Київ – 1993 р.

«Її не зломити торттури»/ Неоніла Крем'янчанка «Було в матері три сини» - м. Тернопіль СМП «Астон» 1999

«Командир ФУРу «Яворенко» / Неоніла Крем'янчанка «Було в матері три сини» - м. Тернопіль СМП «Астон» 1999

Кравченко – Бережной Роман Александрович Мой XX век. – Интернет – версія.

«Районова пропаганди «Маруся» / Неоніла Крем'янчанка «Було в матері три сини» - м. Тернопіль СМП «Астон» 1999

Спогади-рукопис Василя Підмурного, уродженця села Града Кременецького р-ну.

Спогади Лариси Томчук – Медведчук, 1927 р. народження, уродженки села Підлісці Кременецького р-ну, записані Савчуком В. М. у 2005 році.

Спогади Олександр Мазура, 1920 р. народження, жителя села Залісці, Кременецького р-ну, записані Медведевим С. О. у 2002 році.

Тернопільський Енциклопедичний Словник. – Тернопіль: ВАТ ТВПК «Збруч», 2005. – Т.2.К – О. – 706 с.

Тернопільський Енциклопедичний Словник. – Тернопіль: ВАТ ТВПК «Збруч», 2004. – Т.1.К – Й. – 696 с.

штурм Кременецької в'язниці боївками УПА у лютому 1943 року

Написав Administrator

Середа, 21 грудня 2011, 18:53 - Останнє оновлення Четвер, 19 квітня 2012, 19:35
